

Slovenské názvy alteračných procesov a názvy z tematiky SiO₂ foriem

Daniel Ozdín¹, Iveta Vančová², Peter Bačík¹, Martin Števko¹

Slovak names of alteration processes and the names from the SiO₂ forms theme

Abstract:

Commission on Nomenclature and Terminology in Mineralogy at the Mineralogical Society of Slovakia (KNTM SMS) organized workshop about the issues of SiO₂ forms and mineralogical-genetic and alteration processes with the participation of KNTM SMS members and professional community. The workshop resulted in official codification of Slovak terminology in these issues presented in this contributions.

Key words: new mineral, Slovak terminology, nomenclature, alteration processes, silica

Komisia pre nomenklatúru a terminológiu v mineralógii pri Slovenskej mineralogickej spoločnosti (ďalej komisia) zorganizovala 28. novembra 2014 pracovný seminár, ktorý sa venoval slovenským termínom a názvom z oblasti problematiky SiO₂ foriem a mineralogicko-genetických a alteračných procesov. Pracovnému semináru predchádzal návrh komisie, ktorý mali možnosť pripomienkovať odborníci, ako aj verejnosť. Do pripomienkového konania sa zapojilo päť nečlenov komisie. Vytvorenie slovenských ekvivalentov názvov z SiO₂ problematiky si vyžiadala stále narastajúci počet príspevkov najmä nevedeckého charakteru, pretože mnohé variety kremeňa a opálu sú estetické minerály a často sú objektom zbierania, fotografovania a komerčného či gemologického využitia. Komisia sa zhodla na ďalej uvedených názvoch z problematiky alterácií či iných mineralogicko-genetických procesov a z oblasti SiO₂ foriem. Pri preklade názvov z angličtiny sa okrem základných jazykových pravidiel zohľadňovali aj ďalšie aspekty, ako napr. ustálenosť daného výrazu používaného mineralogickou komunitou, význam slova, ktorý najlepšie vyjadruje napr. danú varietu kremeňa, a pod.

Najväčší problém sa ukázal pri preklade anglického slova *silica*, ktorý väčšinou označuje skupinu rôznych SiO₂ foriem (minerálov, mineraloidov, syntetických látok a pod.). Po veľmi dlhej diskusii sa prítomní na stretnutí dohodli, že slovo *silica* sa preloží ako **silika**, ak ide o jednu formu, napr. chalcedón je silika s vláknitou stavbou, ale tiež ako **siliky**,

keď ním označujeme súbor všetkých SiO₂ foriem. Zároveň sa schválil preklad a význam anglického slovného spojenia *silica glass*, ktorým sa označuje buď **kremité sklo** (ak ide o vulkanické, horninové sklo s vysokým obsahom SiO₂), alebo **kremenné sklo** (ak ide o sklo z kremenného piesku alebo kremeňa).

Jedným zo základných výstupov tejto komisie bol aj odbornou verejnosťou dlho očakávaný preklad slova *limnoquartzite*, ktorého ekvivalent *limnokvarcit* sa roky používal, ale v súčasnosti ide už o zastaraný výraz, navyše úplne v rozpore s vedeckým významom časti slova *-quartzite*. Táto časť sa používa pre metamorfovanú horninu, ale (limno)quartzit je sedimentárna hornina, resp. mineraloid. Preto správny slovenský názov názov je **limnosilicit**.

Ďalším významným výsledkom komisie bol správny preklad názvu variety kremeňa *scepter quartz*, ktorý sa najmä počas 2. polovice 20. storočia nesprávne označoval ako holubníkovitý kremeň, pričom správny preklad je **žezlovitý kremeň**, ktorý významne dominuje v takmer všetkých svetových jazykoch. Zároveň komisia z rôznych odborných dôvodov neodporučila používať niektoré výrazy (*lussatit*, *lussatin*, *pazúrik*, *lepidosférický*, *kvarcín*).

V budúcnosti pri tvorení rôznych názvov variet minerálov motivovaných ich tvarom sa v prídavnom mene vyjadrujúcom podobnosť odporúča používať prípona **-ovitý** a

TAB. 1: PREKLAD NÁZVOV RÔZNYCH ALTERAČNÝCH A MINERALOGICKO-GENETICKÝCH PROCESOV

anglický názov	slovenský preklad	anglický názov	slovenský preklad	poznámka
albitization	albitizácia	kaolinisation	kaolinizácia	používať pre zvetrávanie granitov
alteration	alterácia	kaolinitisation	kaolinitizácia	používať pre rozpad minerálu na kaolinit
argillitization	argilitizácia	petrification	petrifikácia	
argilization	argilitizácia	propylitization	propylitizácia	
argillic alteration	argilitizácia	pyritization	pyritizácia	
argillization	argilitizácia	saussuritization	saussuritizácia	
carbonatization	karbonatizácia	silicification	silicifikácia	
devitrification	devitifikácia	tourmalinization	turmalinizácia	
epidotization	epidotizácia	uralitization	uralitizácia	
illitization	illitizácia			

¹ Katedra mineralógie a petrológie, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava

² Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava

TAB. 2: PREKLAD POJMOV Z OBLASTI SiO₂ FORIEM

anglický názov	slovenský preklad	poznámka	anglický názov	slovenský preklad	poznámka
agate	achát		lussatine	opál-C	starší názov lusatín, resp. lussatín sa neodporúča používať
amethyst	ametyst		lussatite	opál-CT	starší názov lusatit, resp. lussatit sa neodporúča používať
ametrine	ametрін		meteoritic silica glass	meteoritické kremité sklo	
artichoke quartz	artičokovitý kremeň		milky quartz	mliečny kremeň	kremeň bielej farby
aventurine	avanturín		Muzo habit	muzský rast (habitus)	
babylon quartz	babylonský kremeň		non-crystalline	nekryštalický	
bent quartz	ohnutý kremeň		onyx	1. ónyx, 2. ónyx	1. varieta achátu, 2. varieta kalcitu
Bergkristal	krištál		opal matrix/ matrix opal	matrixový opál	
bloodstone	heliotrop	tmavozelený jaspis s oranžovočervenými škvrnami	opal mutter	matrixový opál	
blue quartz	modrý kremeň		opalescence	opalescencia	syn. farbohra
boulder opal	boulderový opál	označenie pre austrálske drahé opály, ktoré tvoria hustú sieť žiliek v sedimente	pineapple quartz	ananášovitý kremeň	
cactus quartz	kaktusovitý kremeň		pink quartz	ruženín	
capped quartz	čiapkovitý kremeň		porcellanite	porcelanit	
carnelian	karneol		potch opal	obyčajný opál	
cat's eye	mačacie oko		prase	prazém	
cathedral quartz	katedrálovitý kremeň		precious opal	drahý opál	
common opal	obyčajný opál		quartzine	chalcedón	starší názov kvarcín sa neodporúča používať
cornelian	karneol		rainbow quartz	dúhový kremeň	
corroded quartz	korodovaný kremeň		rock quartz	krištál	
dark opal	tmavý opál		rose quartz	ruženín	
Dauphiné law	dauphinésky zákon		sard	sard	hnedočervená varieta chalcedónu
Eisenkiesel	železitý kremeň	kremeň s inklúziami hematitu	sardonyx	sardónyx	varieta achátu so striedaním bielych a hnedých/oranžových/ červených vrstvičiek
faden	faden		scepter quartz	žezlovitý kremeň	
Falcon's eye	jastrabie oko		silica	1. silika, 2. siliky (mn. č.)	v mn. č. sa používa pre názov skupiny (súbor viacerých SiO ₂ foriem, t. j. minerálov, mineraloidov, syntetických foriem SiO ₂ a pod.)
fensterquarz	kostrovitý kremeň		silica glass	1. kremité sklo, 2. kremenné sklo	1. sklo s vysokým obsahom SiO ₂ ; 2. sklo z kremenného piesku alebo kremeňa
flint	rohovec	varieta rohovec, starší názov pazúrik sa neodporúča používať	skeleton quartz	kostrovitý kremeň	
glass opal	sklený opál		smoky quartz	záhneda	
gwindel	gwindel		spirit quartz	kaktusovitý kremeň	
hawk's eye	jastrabie oko		sprouting quartz	klíčiaci kremeň	
heterometric spheres	heterometrické sféry	syn. rôznorozmerné sféry	star quartz	hviezdovitý kremeň	
high quartz	β-kremeň		tessin habit	tessinský rast (habitus)	
homometric spheres	homometrické sféry	syn. rovnakorozmerné sféry	tiger's eye	tigrie oko	
Hornstein	rohovec		water opal	vodový opál	varieta opálu, prechod medzi hyalitom, skleným a drahým opálom
chalcedony	chalcedón		window quartz	kostrovitý kremeň	
chert	rohovec	druh/forma silicitu			
iris quartz	dúhový kremeň				
jasper	jaspis				
lechatelierite	lechatelierit				
lemon quartz	citrín				
length-fast	chalcedón				
chalcedony	chalcedón				
lepidospheric	lepisférický	syn. lepidosférický sa neodporúča používať			
lepisphere	lepisféra				
light opal	svetlý opál				
limnoquartzite	limnosilit				
low-quartz	α-kremeň				

nie -ový, ako napr. čiapka → čiapkovitý kremeň (nie čiapkový), artičoka → artičokovitý kremeň (nie artičokový) a pod.

V problematike rôznych procesov sa v anglických výrazoch používajú variantné prípony -sation aj -zation a v slovenčine majú jeden ekvivalent.

Podakovanie:

Za záujem o problematiku prekladu, podnetné pripomienky a názory autori ďakujú prof. J. Spišiakovi, DrSc., Dr. M. Gregorovi, Dr. L. Hraškovci, Dr. M. Kohútovi a Bc. P. Cibulovi.